

MICHAŁ STACHURA

WROGOWIE PORZĄDKU RZYMSKIEGO

Studium zjawiska
agresji językowej
w Kodeksie Teodozjusza,
Nowelach Postteodozjańskich
i Konstytucjach Sirmondiańskich

KRAKÓW 2010

Notos — Scripta Antiqua et Byzantina

Vol. 3

Pod redakcją Sławomira Sprawskiego

Recenzenci:

prof. dr hab. Maciej Salamon

dr hab. Przemysław Nehring

Redakcja i korekta:

Małgorzata Tabaszewska

© Copyright by Uniwersytet Jagielloński

© Copyright by *Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”*

Publikacja wydana ze środków przeznaczonych na działalność statutową Wydziału Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

ISBN 978-83-62261-06-2

Projekt okładki:

Anna Siermontowska-Czaja

Skład i łamanie:

Studio Poligraficzne Dorota Słomińska, Kraków, tel. 0602 677 488

Druk i oprawa:

Poligrafia Inspektoratu Towarzystwa Salezjańskiego

ul. Konfederacka 6, 30-306 Kraków; tel. (012) 266-40-00

Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”

z siedzibą w Instytucie Historii UJ

ul. Gołębia 13, 31-007 Kraków

www.iagellonica.com.pl

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	9
WSTĘP	11
CZĘŚĆ I. METODA	19
ROZDZIAŁ 1. INWEKTYWA W ŚWIECIE ANTYKU — PROBLEM DEFINICJI ..	21
Tradycja agresji językowej	21
Pojęcia inwektywy i języka inwektywy	27
Cechy istotne badanej wypowiedzi	29
ROZDZIAŁ 2. MIEJSCE „JĘZYKA INWEKTYWY” W KOMUNIKACIE IDEOWYM DOKUMENTÓW CESARSKICH	33
Dokumenty cesarskie późnego antyku	33
Krytyka prawa poklasycznego ze względu na język	38
Trzy <i>genera dicendi</i> a język prawa poklasycznego	41
Wychowawcza i propagandowa funkcja prawa stanowionego w świecie antycznym	42
Miejsce języka inwektywy w ideowym komunikacie ustaw późnoantycznych	45
ROZDZIAŁ 3. MOŻLIWOŚĆ BADANIA „JĘZYKA INWEKTYWY” W DOKUMENTACH CESARSKICH PÓŹNEGO ANTYKU	49
Środki tworzenia języka inwektywy — amplifikacja	49
Stan zachowania dokumentów	51
Metoda badań i jej ograniczenia	56
CZĘŚĆ II. ANALIZA	61
ROZDZIAŁ 4. KOMPOZYCJA INWEKTYWY W DOKUMENTACH PÓŹNOANTYCZNYCH — PRZYKŁADY	63
C.Th. 1.16.7	64
C.Th. 6.4.22	66
C.Th. 9.16.5	69
C.Th. 9.38.6	71
C.Th. 9.40.17	73
C.Th. 12.1.85	75
C.Th. 16.5.6	76
C.Th. 16.5.24	79
Nov. Theod. 15.2	79
Nov. Valent. 18	82
ROZDZIAŁ 5. TERMINY WSKAZUJĄCE NA NATURE OPOZYCJI WOBEC RZYMSKIEJ LUB KOŚCIELNEJ WSPÓLNOTY	87
Hostis, inimicus, adversarius	87
Barbarus, barbaricus	92
Tyrannus	96

Praedo, latro, rebellis, desertor.....	98
Haereticus	100
Paganus.....	105
Maleficus	107
ROZDZIAŁ 6. TERMINY WSKAZUJĄCE NA POSTAWĘ SPRAWCY CZYNU	109
Avaritia, cupiditas, desidia, invidia.....	109
Audacia	112
Furor.....	124
Pertinacia, obstinatio	131
Subreptio.....	132
Cechy przeciwstawne humanitas	133
Perfidia	138
Impietas.....	140
Improbilas	141
ROZDZIAŁ 7. TERMINY WSKAZUJĄCE NA NATURĘ CZYNU.....	143
Terminy w amplifikujący sposób opisujące przestępstwo.....	143
Piaculum.....	149
Profanatio	150
Contagium	152
Przymiotniki zakończone na -bilis w charakterze inwektywy.....	158
Terminy wskazujące na zakłócenie porządku publicznego.....	160
ROZDZIAŁ 8. TERMINY WSKAZUJĄCE NA WYPACZENIE, PRZEDE WSZYSTKIM W DZIEDZINIE RELIGII	169
Superstitio	169
Error, devio, pravitas, depravatio, perversitas, scaevus.....	174
CZĘŚĆ III. SYNTEZA	179
ROZDZIAŁ 9. KATEGORIE WROGÓW	181
Sacrilegium.....	181
Hostes rei publicae	184
Inimici ecclesiae	188
Skorumpowani urzędnicy.....	193
Criminosi.....	196
ROZDZIAŁ 10. PODSUMOWANIE. HIERARCHIA „WROGÓW” W DOKUMENTACH CESARSKICH.....	201
ANEKS. WYSTĄPIENIA BADANYCH TERMINÓW W KONSTYTUCJACH	207
SUMMARY	235
BIBLIOGRAFIA.....	239
INDEKS TERMINÓW I POJĘĆ	259